

EV İÇİ ŞİDDETTE PSİKOLOJİK DAYANIKLILIĞIN ETKİSİ THE EFFECTS OF RESILIENCE ON DOMESTIC VIOLENCE

M. Olcay ÇAM*
Emel ÖZTÜRK TURGUT**

Öz

Ev içi şiddet; kişilerin tüm yaşam alanlarını etkileyen travmatik bir olaydır. Günümüzde ev içi şiddet sıklığı artmaktadır. Ülkemizde bunu önlemeye yönelik girişimler yetersiz kalmakta olup; rehabilitasyon ağırlıklı olarak çalışmalar sürdürülmektedir. Literatüre göre psikolojik dayanıklılık travma sonrasında yaşanan sorunlarla mücadeleyi ve yeni yaşama uyumu artırmaktadır. Bu derlemede "Ev içi şiddetin olumsuz sonuçlarının azaltılmasında psikolojik dayanıklılığın yeri nedir?" sorusundan yola çıkarak literatür incelenmiştir. Literatürde de olduğu gibi eş şiddeti aile içi şiddet ile birlikte incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ev İçi, Şiddet, Psikolojik Dayanıklılık.

Abstract

Domestic violence is a traumatic life event that effects all life areas of abused people. Today, the frequency of domestic violence is increasing. Preventive health services are inadequate so studies on rehabilitation health services mainly continue in Turkey. According to the literature resilience increases the struggle with the problems experienced after the trauma and adaptation to the new life. In this review literature was investigated in accordance with the question "What is the place of resilience in reducing the negative consequences of domestic violence?". In this review partner violence and domestic violence are explored together as the literature.

Keywords: Domestic, Violence, Resilience.

Giriş

Dünya Sağlık Örgütü tarafından "kişinin kendisine, bir başkasına ya da bir gruba, topluluğa karşı; yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, az gelişmişlik ya da yoksunlukla sonuçlanan/ sonuçlanma ihtimali yüksek olan kasıtlı fiziksel güç, kuvvet kullanımı ya da kullanma tehdidi" olarak tanımlanan şiddet (WHO, erişim 28.06.16a), yakın ilişkide olduğu kişi tarafından uygulandığında eş şiddeti, aile içinde bir aile üyesinin diğerine/lerine şiddet uygulaması aile içi şiddet olarak ifade edilmektedir. Aile içi şiddet çalışmalarında çoğunlukla kadına yönelik eş şiddeti inceleniyor olmasına karşın aslında Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunda yer aldığı üzere; ev içi şiddet, aile üyelerinin hepsine yönelik (yaşlı ve çocuk istismarını) şiddeti içermektedir (CDC, erişim:28.06.16; Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 2012). Dünya Sağlık Örgütü ve diğerlerinin 2014 verilerine göre 133 ülkede eş şiddeti oranı %57, genç şiddeti %26, çocuğa kötü muamele %41 ve yaşlı şiddeti %17 oranlarında yaşanmaktadır. Eş şiddetinin genellikle erkekler tarafından uygulandığı dünya genelinde, kadınların yaklaşık %30'u eş şiddeti (fiziksel ve/veya cinsel) yaşamaktadır ve kadınların yaklaşık %38'i eşleri tarafından öldürülmektedir (WHO, erişim 28.06.16b). Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2009, 46, 52) tarafından yürütülen geniş kapsamlı araştırmada, ülke genelinde son bir yılda on kadından birinin eşi tarafından fiziksel şiddete, dört kadından birinin duygusal şiddete uğradığı belirlenmiştir. Türkiye'de 0-8 Yaş Arası Çocuğa Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması'na (2014) göre ise ebeveynlerin (n=4101) verdiği yanıtlar doğrultusunda, çocukların %74.1 oranında en az bir şiddet türüne maruz kaldığı, yarısından fazlasının ise aile içinde şiddete tanık olduğu belirtilmiştir (Müderrişoğlu ve ark., 2014, 39- 40). Yapılmış olan başka bir kapsamlı araştırmada ise 11-17 yaş arasındaki çocukların (n=440) %20.5'inin en az bir kez ile içi şiddete tanık olduğu; en az bir kez olmak üzere %67.9'unun duygusal şiddete,%25.7'sinin ihmale, %37'sinin fiziksel şiddete uğradığı saptanmıştır (Cankur ve ark., 2012, 7). Literatürde yaşlıya yönelik şiddetin de oldukça yaygın olduğunu belirtmektedir (Lök, 2015, 155). Üstelik hem dünyada hem de ülkemizde şiddet- özellikle duygusal ve ekonomik şiddet - normal, doğal bir süreç olarak karşılamakta, bir disiplin aracı olarak değerlendirilmektedir. Hatta ülkemizde şiddet davranışının toplum tarafından kabul görmesinin yanında ödüllendirilmesi de söz konusudur. "Kızını dövmeven dizini döver.", "Köpeği dövmeli ama sahibinden utanmalı.", "Dayak cennetten çıkmıştır." gibi atasözlerinin şiddetin toplumumuzun bir

* Prof. Dr., Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı.

** Arş. Gör., Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı (Sorumlu Yazar).

parçası olduğunu çarpıcı bir şekilde gösterdiği düşünülebilir. Şiddete uğrayan kişinin tüm duygusal ve ekonomik bağımlılığının yanında bu kültürel yaklaşımlar da önemli bir halk sağlığı sorunu olan şiddet ile mücadeleyi daha da güçleştirmektedir (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü 2009, 120, 130, 138; Taylor ve ark., 2012, 445-446; Dönmez ve ark., 2012, 157; Arabacı, 2014, 813, 815; WHO, erişim:28.06.2016b; Türk Dil Kurumu, erişim:10.11.2016;).

Şiddet, travmatik bir yaşam olayıdır. Şiddete uğrayan kişi ister çocuk ister yetişkin olsun fiziksel, ruhsal ve sosyal sorunlar yaşamaktadır (TC Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009, 71-81; Graham- Bermann ve ark., 2009, 648; Anderson ve Bang, 2012, 60). Fiziksel olarak küçük sıyrıklar ağırlıklı olmak üzere kırık, çıkık gibi ortopedik sorunlar ve çeşitli organ işlev kayıpları, bulaşıcı hastalıklar yaşanabilmektedir (Yetim, 2008, 42; TC Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009, 74; Reisenhofer ve Seibold, 2012, 2256-2257; WHO ve ark., 2013, 21, 22). Şiddet; korku (Lindgren ve Renk, 2008, 115; TC Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009, 79; José dos Reis ve ark., 2010, 747; T.C. Sağlık Bakanlığı, 2011, 33; Reisenhofer ve Seibold, 2012, 2257; Kumar ve ark., 2013, 6; Smith ve ark., 2017, 2), endişe (Lindgren ve Renk, 2008, 115; TC Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009, 139), güçsüzlük (TC Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009,139; Reynolds ve Shepherd, 2011, 324), çaresizlik (Yetim, 2008, 40; TC Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009, 135), utanç (Lindgren ve Renk, 2008, 115, 118; TC Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009, 136; Reisenhofer ve Seibold, 2012, 2257) gibi duygulara; uyku bozuklukları (TC Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009, 79; T.C. Sağlık Bakanlığı, 2011, 6), depresyon (Kocot ve Goodman, 2003, 335; Matud, 2005, 2316; TC Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009,139; T.C. Sağlık Bakanlığı, 2011, 6; Reisenhofer ve Seibold, 2012, 2256; WHO ve ark., 2013, 24; Kumar ve ark., 2013, 6; Kıvrak ve ark., 2015, 316; Karakoç ve ark., 2015, 325), örselenme sonrası kaygı bozukluğu (Kocot ve Goodman, 2003, 335; Kumar ve ark., 2013, 6; Smith ve ark., 2017, 3), alkol- madde kullanımı (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2011, 6; Reynolds ve Shepherd, 2011, 322; WHO ve ark., 2013, 24; Kumar ve ark., 2013, 6) gibi psikiyatrik sorunlara neden olmaktadır. Sosyal yaşantıda ise içe kapanma, yalnızlık, sorumlulukları yerine getirmede isteksizlik- başarısızlık, şiddet eğiliminde artma, sosyal uyumsuzluk gibi durumlar görülmektedir (Matud, 2005, 2319; Grauwiler, 2008, 315; TC Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009, 140, 141; Reynolds ve Shepherd, 2011, 324; Reisenhofer ve Seibold, 2012, 2257; Kıvrak ve ark., 2015, 321). Hamilelik döneminde yaşanan şiddet düşük doğum ağırlıklarına ve ölü doğumlarına neden olmaktadır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2011, 6; WHO ve ark., 2013, 23). Dünya Sağlık Örgütü'nün sağlık tanımına göre ele alındığında (WHO, erişim:25.11.2017), eş şiddetinin- aile içi şiddetin kişilerin sağlıklarını bütüncül olarak bozduğu ortadadır. Kişinin bu zorlu yaşam olayından sonra kendisini toparlayıp, yaşamına daha güçlü bir şekilde devam etmesi için psikolojik olarak dayanıklı olması önem taşımaktadır (Dyer ve McGuinness, 1996, 277; Gillespie ve ark., 2007, 125; Garcia-Dia, 2013, 266).

Psikolojik Dayanıklılık

Garmezy ve Rodnick'in (1970'ler), Weiner ve Smith'in (1982) zorlu yaşam koşullarındaki çocukların büyük çoğunluğunun sağlıklı yetişkinler olduğuna dair gözlemleriyle yapılan uzun süreli araştırmalar sonucunda psikolojik dayanıklılık kavramı geliştirilmiştir (akt. Earvolino- Ramirez 2007, 73; akt. Garcia- Dia ve ark., 2013, 264). "Resilience" kelimesinin Latince geri sıçrama, geri tepme anlamlarına gelen *relies* kelimesinden türediği aktarılmıştır (akt.Garcia-Dia ve ark., 2013, 264). Kavram özellikle İngilizce olarak belirtilmiştir. Çünkü Türkçe'ye aktarımında, ölçeklerin uyarılama, geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarında "dayanıklılık, psikolojik dayanıklılık, yılmazlık, kendini toparlama gücü ve psikolojik sağlamlık" gibi farklı kavramlar kullanılmıştır (Terzi, 2006, 77; Gürkan, 2006, 46; Gizir ve Aydın, 2006, 87; Kaner ve Bayraklı, 2010, 77-78; Basım ve Çetin, 2011, 104; Cihan Güngör, 2014, 497-498; Savi Çakar ve ark., 2014, 22; Arslan, 2015a, 1,2; Doğan, 2015, 93). Türk Dil Kurumu'nda yalnızca "dayanıklılık" kelimesinin karşılığı olarak "dayanıklı olma durumu; bir nesnenin ya da dizgenin bir dış kuvvet etkisiyle ayrıldığı denge durumuna geri dönme eğilimi; fiziksel, kimyasal ya da mekanik etkenlere karşı dirençli olma durumu" tanımı yer almaktadır (Türk Dil Kurumu, erişim: 17.02.2016). Hemşirelik Terimleri Sözlüğü'nde ise kavram, "psychological hardiness" kelimesinin karşılığında "psikolojik dayanıklılık" olarak ele alınmış, "psikolojik güçlülük" ve "psikolojik sağlamlık" kavramlarıyla aynı olduğu belirtilmiştir (Temel ve Yakıncı, 2015, 551). Oysa "resilience" kavramının "hardiness ve ego-resilience" kavramlarından farklı olduğu belirtilmektedir (akt. Tedeschi ve Calhoun, 2004, 4; akt. Earvolino- Ramirez, 2007, 76, 80). Sonuçta dilimizde kavramın henüz ortak bir karşılığı ve tanımı bulunmamaktadır. Işık (2016, 71), yaptığı literatür taraması sonucunda "kendini toparlama gücü" kavramını önerse de bu makalede Türk Dil Kurumu'ndaki nesneye yönelik tanımını insanın dayanıklılığı ile birleştiren psikolojik dayanıklılık ifadesi kullanılmıştır.

Psikolojik dayanıklılık "zorlulardan çabucak iyileşme kapasitesi, dayanıklı" olarak tanımlanmaktadır (Oxford Dictionaries, erişim: 19.11.2017). Kişilerin ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkiler

yaratabilecek stres koşullarının ya da örseleyici olayların etkisinden kurtulabilme ve yaşanacak değişikliğe uyum sağlayabilme becerisidir. Yaşananlara karşı olumsuz duyguların olmaması demek değil, onlara rağmen denge haline gelmektir. O halde dayanıklı diyebilmek için olumsuz yaşam olayları ve onların ardından da yüksek uyum gerekmektedir. Dolayısıyla psikolojik dayanıklılık, baş etmeden kavramsal olarak daha kapsamlıdır ve baş etmeyi de içermektedir. Baş etme ve psikolojik dayanıklılık arasında pozitif yönde anlamlı ilişki belirtilmektedir (Gillespie ve ark., 2007,132; Eskin 2011, 15, 16; akt. Garcia- Dia ve ark., 2013, 264-265; Malkoç ve Yalçın, 2015, 38; Temel ve Yakıncı, 2015, 551; Işık, 2016, 71; American Psychological Association, erişim:12.05.2016).

Psikolojik dayanıklılık, içsel ve dışsal faktörlerden etkilenen dinamik bir süreçtir. Bu faktörler psikolojik dayanıklılığı artıran ve destekleyen ise koruyucu; olumsuz etkileyen ise risk faktörü adını almaktadır (akt.Dyer ve McGuinness, 1996, 280; akt.Garcia- Dia ve ark., 2013, 265). Koruyucu içsel faktörlere kişilik özellikleri, motor beceri, kişisel gelişim becerisi, nöroplastite; dışsal faktörlere ise sosyoekonomik kaynaklar, aile ve toplum ile ilgili olanaklar örnek olarak verilebilmektedir (akt. Garcia-Dia ve ark., 2013, 265). Psikolojik dayanıklılıkta kişiyi bedeni ve ruhuyla, deneyimleri ile bütünleşme; yaşamını bilgisi uyumlu bir şekilde sürdürme gibi olumlu sonuçlar beklemektedir (Earvolino- Ramirez, 2007, 78; Gillespie ve ark., 2007, 127; Garcia-Dia ve ark., 2013, 264-265). Bu nedenle geliştirilmesi son derece önemlidir. Psikolojik dayanıklılığın içsel ve dışsal kaynaklarını keşfederek, uygun ve doğru şekilde kullanarak geliştirilebileceği belirtilmektedir (Tusaie ve Dyer, 2004, 3; Gillespie ve ark., 2007, 132; Eskin, 2011, 18-20; American Psychological Association, erişim:12.05.2016).

Ev İçi Şiddetin Sonuçlarında Psikolojik Dayanıklılığın Etkisi

Ev içinde gizli ve sessiz bir şekilde yaşanan şiddet, çoğunlukla evlilik hayatının bir gerçeği olarak kabul edilse de hem şiddet kurbanlarına hem de tanıklara büyük zararlar vermektedir. Açılan yaraların sarılması, iyileşmesi kişilere göre değişmekle birlikte, zaman almaktadır (WHO, 2005, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009, 71-81; Arabacı, 2014, 815,816). Geliştirilebilecek bir özellik olan psikolojik dayanıklılığın çocuklarda ve yetişkinlerde şiddetin olumsuz etkilerini azalttığı araştırmalarda belirtilmiştir (Humphreys, 2003, 145; Tusaie ve Dyer, 2004, 3; Gillespie ve ark., 2007, 132; Zahradnik ve ark., 2010, 416; Howell, 2011, 568; Anderson ve Bang, 2012, 61; Anderson ve ark., 2012, 1287). Ayrıca psikolojik iyi oluşluk, iyimserlik, benlik saygısı, öz yeterlik, duygusal zeka becerileri ve problem çözme becerisi ile arasındaki ilişkiler ve yordamlar dikkate alındığında (Terzi, 2008, 297; Armstrong ve ark., 2011, 331; Arslan, 2015b, 73; Malkoç ve Yalçın, 2015, 38), psikolojik dayanıklılığın şiddetin sonuçlarına karşı ruh sağlığını koruyucu etkisinin olacağı, şiddet mağdurlarının bu özelliğinin geliştirilmesinin önemli bir ruh sağlığı hizmeti olduğu düşünülebilir.

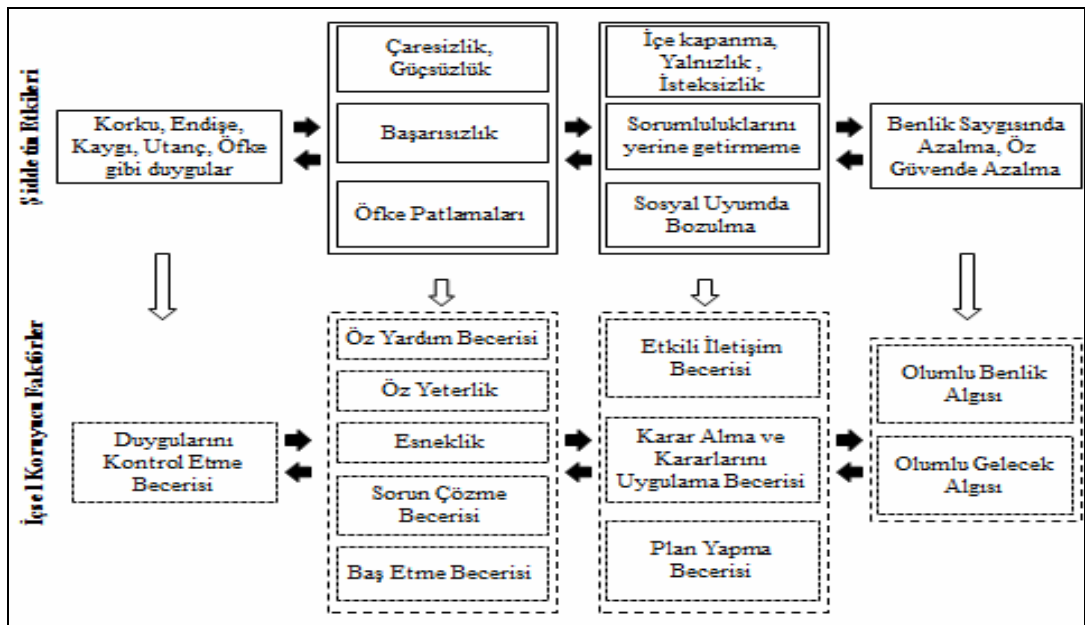
Şiddetin çocuklar, ergenler üzerine etkileri dikkate alınarak yapılmış olan araştırmalar incelendiğinde, Arslan (2015c, 3), çocukluk dönemi psikolojik istismarının yetişkinlikte olumsuz benlik algısı ve depresyon arasındaki ilişkisinde psikolojik dayanıklılığın kısmi aracı olduğunu saptamıştır. Araştırmanın psikolojik dayanıklılığın koruyucu rolünü vurguladığını belirtmiştir. Anderson ve Bang'in (2012, 61) araştırmasında, çocukluğunda annesine uygulanan eş şiddetine maruz kalan kadınlarda, psikolojik dayanıklılığı yüksek olanların örseleme sonrası kaygı bozukluğu oranlarının daha düşük olduğu belirlenmiştir. Annenin düzenli işi olmasının koruyucu bir faktör olduğu belirtilmiştir. Yılmaz Irmak (2011, 11), tekrarlı fiziksel istismara uğramış ergenlerin psikolojik dayanıklılıkları daha yüksek olanların düşük olanlara göre anneye güvenli bağlanma, içsel denetimli olma ve benlik saygısı gibi özelliklerinin daha olumlu olduğunu belirlemiştir. Zahradnik ve arkadaşları (2010, 416) psikolojik dayanıklılığı, gençlerde şiddete maruz kalma ile örseleme sonrası kaygı bozukluğunun tekrar yaşantılama belirtilerinin ciddiyeti arasındaki ilişkide azaltıcı ya da koruyucu olduğunu bulmuştur. Graham- Berman ve arkadaşları (2009, 648), annesi eş şiddetine maruz kalan, psikolojik olarak dayanıklı 6-12 yaş grubundaki çocukların daha az şiddete maruz kaldıklarını, daha az korku ve kaygı hissettiklerini saptamıştır. Bu çocukların annelerinin ruhsal durumlarının ve ebeveynlik becerilerinin daha iyi olduğu ifade edilmiştir. Şiddetine maruz kalan, tanık olan çocuklarda olumlu benlik algısının içsel, kişilerarası ilişkilerin- özellikle anneleri ile ilişkilerinin kalitesinin ve annenin toplumsal yaşamda yer almasının dışsal koruyucu faktörler olarak öne çıktığı söylenebilir. Bu doğrultuda eş şiddetine maruz kalan okul öncesi dönemdeki çocukların psikolojik dayanıklılıklarının geliştirilmesinde ebeveynlik uygulamaları, baş etme becerileri ve çocuğun şiddete verdiği tepkilerini içeren girişimler; çocukların bağımsızlıklarını, sosyal becerilerini geliştirecek, güvenli bağlanmayı destekleyecek, aile üyelerinin de yer aldığı programlar yapılması önerilmektedir (Gewirtz ve Edleson, 2007, 160; Howell, 2011, 568).

Ev içi şiddetin kadınlara olan etkisi doğrultusunda Drumm ve arkadaşları (2014, 385), eş şiddeti yaşayan kadınlarda spirüalitenin iyileşme sürecinde psikolojik dayanıklılık için iyi bir kaynak olduğunu

belirtmiştir. Ahmad ve arkadaşları (2013, 1060) eş şiddetine maruz kalan Güney Asya göçmeni kadınlarda irade gücünün; çocukların, aile ve arkadaşların eşlerinden ayrılmaya karar vermeden önceki süreçte önemli motivasyon kaynakları olduğunu belirlemiştir. Sonrasında ise sosyal destek ve tanrı inancı kaynak olarak saptanmıştır. Özellikle günlük yaşama dair çok boyutlu desteğin sağlandığı profesyonel hizmetler, kadınların en önemli kaynağı olarak ifade edilmiştir. Wortham (2013, 129) eş şiddetine maruz kalan Afrika kökenli Amerikalı kadınlarla çalışan ruh sağlığı profesyonelleri ile yaptığı araştırmasında; umut, aile etkisi, benlik tasarımı, güçlendirme ve dönüm noktası kadınların psikolojik dayanıklılıkları ile ilişkili ana temalar olarak saptanmıştır. Anderson ve arkadaşları (2012, 1287), şiddet gören kadınlarda psikolojik dayanıklılık faktörleri ile örselenme sonrası kaygı bozukluğu belirtileri arasında negatif yönde ilişki olduğunu belirlemiştir. Kang ve Kim (2011, 145)'in araştırmasında psikolojik dayanıklılık, eş şiddetinde önemli bir kavram olarak belirlenmiş ve geliştirmek için yaşamın anlamını artırmaya yönelik programların uygulanması önerilmiştir. Kuijpers ve arkadaşları (2012, 1732), eş şiddetinde psikolojik dayanıklılığın tek ilişkili etmeni olarak ele aldıkları yaşam kalitesinin, kadınların yeniden şiddet görmelerine karşı koruyucu olduğunu belirlemiştir. Crawford ve arkadaşları (2009, 75, 76) şiddet gören kadınların, ilişkide kendi duygularını yok saymanın (cutting off from their emotions) ve yaşadıklarının olumsuz etkilerini inkar etmenin psikolojik dayanıklılıklarını azalttığını, olumsuz etkilediğini belirlemiştir. Araştırmada kadınların çocuklarıyla, aynı deneyimleri yaşayan başka kadınlarla ilgilenmeleri; aile desteği ve diğer sosyal destek kaynakları psikolojik dayanıklılıklarını artıran faktörler olarak belirlenmiştir. Humphreys (2003, 145), şiddet gören kadınların psikolojik dayanıklılığı arttıkça fiziksel ve psikososyal distresin; bedensel ve bilişsel bozuklukların, yetersizlik ve aşağılanmışlık hissini daha az yaşadığını; depresyon ve kaygının daha az olduğunu belirlemiştir. Werner- Wilson ve arkadaşları (2000, 179, 182) şiddet gören kadınların psikolojik dayanıklılıklarında kişisel güçlerini kullanmanın ve sosyal destek kaynaklarından faydalanmanın etkili olduğunu belirtmiştir. Ayrıca şiddetin çok boyutlu etkileri ve kültürle bağlantısı dikkate alındığında, şiddet gören kadınlarda psikolojik dayanıklılık çalışılırken kültürel özelliklerin de önemsenmesi gerektiği belirtilmektedir (Wortham, 2013, 147; Paat, 2014, 734). Nitekim Ançel (2017, 193), tüm baskı ve zorluklara karşı kadınların varlıklarını ortaya koymalarında psikolojik dayanıklılığın önemli bir kavram olduğunu belirtmiştir. Bu kaynakların sunduğu bilgiler doğrultusunda eş şiddetine- aile içi şiddete maruz kalan kadınlarda belirlenmiş olan psikolojik dayanıklılığın içsel koruyucu faktörleri Şema 1'de verilmiştir. Kadınların çocukları, aile ve diğer sosyal destek, profesyonel destek sistemleri dışsal koruyucu faktörler olarak belirtilebilir. Kadınların psikolojik dayanıklılıklarını artırmak için öneriler kendi kültürlerine uygun bir şekilde, sağlıklı kişilerarası ilişkiyi tanımalarını sağlayacak; öz yeterliklerini, benlik saygılarını destekleyecek, günlük yaşam aktiviteleri becerilerini artıracak bireysel ve grup yaklaşımlarının yapılması şeklinde özetlenebilir.

Şema 1. Şiddetin Psikososyal Etkileri ve İçsel Koruyucu Faktörlerin İlişkisi

Sonuç

Çoğunlukla kadına yönelik olan ve uzun dönemde etkisini tüm toplumda gösteren eş şiddeti ve aile içi şiddet, önemli bir halk sağlığı sorunudur. Sıklığı gittikçe artan eş şiddetinin- aile içi şiddetin önlenemediği günümüz dünyasında, sağlık çalışanları daha yoğunluklu olarak şiddetin açtığı yaraların sarılmasına emek harcamaktadır. Travma sonrası iyileşme bir süreçtir ve kişilerin yaşamları bir anda değişmemektedir. Dolayısıyla kişilerin kendi ortamlarında- kültürlerinde, kendi iç-dış kaynaklarını kullanarak, kişisel, hümanistik bir tedavi ve bakım almaları gerekmektedir. Bu noktada kişilerin psikolojik dayanıklılığının ve koruyucu faktörlerinin belirlenmesi; içsel ve dışsal kaynaklarını farkında yaptırmak, güçlendirmek ve öz yeterliliklerini, öz yardım becerilerini artırmak için önemlidir.

KAYNAKÇA

- Ahmad, Farah, Rai, Nanky, Petrovic, Bojana, Erickson, Patricia E, Steward, Donna E (2013). Resilience and Resources Among South Asian Immigrant Women as Survivors of Partner Violence. *J Immigrant Minority Health*, S. 15, s. 1057-1064
- Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun. 20 Mart 2012 tarihli, 28239 sayılı resmi gazete. Kanun No: 6284. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120320-16.htm> (erişim: 24.11.17).
- American Psychological Association. To road to resilience. <http://www.apa.org/helpcenter/road-resilience.aspx> (erişim: 12.05.16).
- Ançel, Gülsüm (2017). Kadının Adı Var. *Türkiye Klinikleri J Psikiyatir Nurs-Special Topics*, S. 3(3), s. 193-197.
- Anderson, Kim M, Bang, Eun- Jun (2012). Assessing PTSD and Resilience for Females Who During Childhood Were Exposed To Domestic Violence. *Child and Family Social Work*, S. 17, s. 55-65.
- Anderson, Kim M, Renner, Lynette M, Danis, Fran S (2012). Recovery: Resilience And Growth in The Aftermath Of Domestic Violence. *Violence Against Women*, S. 18(11), s. 1279-1299.
- Arabacı, Leyla Baysan (2014). Ruh Sağlığı için Tehdit: Şiddet. Çam O, Engin E, editör. *Ruh Sağlığı ve Hastalıklar Hemşireliği Bakım Sanatı*. İstanbul: İstanbul Tıp Kitapevi, s. 801-824.
- Armstrong, Andrew R, Galligan, Roslyn F, Critchley, Christine R (2011). Emotional Intelligence and Psychological Resilience To Negative Life Events. *Personality and Individual Differences*, S. 51, s. 331-336.
- Arslan, Gökmen (2015a). Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği'nin (ÇGPSÖ-12) Psikometrik Özellikleri: Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması. *Ege Eğitim Dergisi*, S. 16(1), s. 1-12.
- Arslan, Gökmen (2015b). Ergenlerde Psikolojik Sağlamlık: Bireysel Koruyucu Faktörlerin Rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, S. 5(44), s. 73-82.
- Arslan, Gökmen (2015c). Relationship Between Childhood Psychological Maltreatment, Resilience, Depression, And Negative Selfconcept. *Yeni Symposium*, S. 53(4), s. 3-10.
- Basım, H. Nejat, Çetin, Fatih (2011). Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinin Güvenirlik ve Geçerlilik Çalışması. *Türk Psikiyatrisi Dergisi*, S. 22(2), s. 104-114.
- Cankur, Serra (Koordinatör) (2012). *Çocukların Ev İçinde Yaşadıkları Şiddet Araştırılması*. İstanbul: Genç Hayat Yayınları <http://www.cocukhaklarizleme.org/wp-content/uploads/evicisiddet-arastirma.pdf> (erişim:20.03.18).
- Centers of Disease Control and Prevention. Intimate Partner Violence: Definitions. <http://www.cdc.gov/violenceprevention/intimatepartnerviolence/definitions.html> (erişim: 28.06.2016).
- Cihan Güngör, Hüdayar (2014). Aile Yılmazlığı Değerlendirme Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, S. 9(5), s. 497-512.
- Crawford, Emma, Liebling-Kalifani, Helen, Hill, Vicki (2009). Women's Understanding Of The Effects Of Domestic Abuse: The Impact On Their Identity, sense Of Self And Resilience. A Grounded Theory Approach. *Journal of International Women's Studies*, S. 11(2), s. 63-82.
- Doğan, Tayfun (2015). Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği'nin Tükçe Uyarlanması: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, S. 3(1), s. 93-102.
- Dönmez, Guljan, Şimşek, Hatice, Günay, Türkan (2012). Evli Erkeklerde Eşlerine Yönelik Şiddet ve İlişkili Faktörler. *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi*, S. 10(3), s. 151-159.
- Drumm, René, Popescu, Marciana, Cooper, Laurie, Trecartin, Shannon, Seifert, Marge, Foster, Tricia, Kilcher, Carole (2014). "God Just Brought Me Through It": Spiritual Coping Strategies For Resilience Among Intimate Partner Violence Survivors. *Clin Soc Work J*, S. 42, s. 385-394.
- Dyer, Janyce G, McGuinness, Teena Minton (1996). Resilience: Analysis Of The Concept. *Archives of Psychiatric Nursing*, S. X(5), s. 276-282.
- Earvolino-Ramirez, Marie (2007). Resilience: A Concept Analysis. *Nursing Forum*, S. 42(2), s. 73-82.
- Eskin, Mehmet (2011). *Sorun Çözme Terapisi* (2.baskı). Ankara: HYB yayıncılık.
- Garcia- Dia, Mary Joy, DiNapoli, Jean Marie, Garcia-Ona, Leila, Jakubowski, Rita, O'Flaherty, Deirdre (2013). Concept Analysis: Resilience. *Archives of Psychiatric Nursing*, S. 27, s. 264-270.
- Gewirtz, Abigail H, Edleson, Jeffrey L (2007). Young Children's Exposure to Intimate Partner Violence: Towards A Developmental Risk And Resilience Framework For Research And Intervention. *J Fam Viol*, S. 22, s. 151-163.
- Gillespie, Brigid M, Chaboyer, Wendy, Wallis, Marianne (2007). Development Of A Theoretically Derived Model Of Resilience Though Concept Analysis. *Contemporary Nursing*, S. 25, s. 124-135.
- Gizir, Cem Ali, Aydiin, Gül (2006). Psikolojik Sağlamlılık Ve Ergen Gelişim Ölçeği'nin Uyarlanması: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, S. 3(26), s. 87-99.
- Graham- Bermann, Sandra A, Gruber, Gabrielle, Howell, Kathryn H, Girz, Lauro (2009). Factors Discriminating Among Profiles Of Resilience And Psychopathology in Children Exposed To Intimate Partner Violence (IPV). *Child Abuse & Neglect*, S. 33, s. 648-660.
- Grauwiler, Peggy (2008). Voices Of Women: Perspective On Decision- Making And The Management Of Partner Violence. *Children and Youth Review*, S. 30, s. 311-322.
- Gürgân, Uğur (2006). Yılmazlık Ölçeği (YÖ):Ölçek Geliştirme, Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, S. 39(2), s. 45-74.
- Howell, Kathryn H (2011). Resilience And Psychopathology in Children Exposed To Family Violence. *Aggression and Violent Behavior*, S. 16, s. 562-569.

- Humphreys, Janice (2003). Resilience in Sheltered Battered Women. *Issues in Mental Health Nursing*, S. 24, s. 137-152.
- Işık, Şerife (2016). Türkiye’de Kendini Toparlama Gücü Konusunda Yapılmış Araştırmaların İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, S. 6(45), s. 65-76.
- José dos Reis, Maria, Baena de Moraes, Lopes Maria Helena, Higa, Rosângela, Bedone, Alosísio José (2010). Nursing Care Of Women Who Suffered Sexual Violence. *Rev.Latino- Am.Enfermagem*, S. 18(4), s. 740-747.
- Kaner, Sema, Bayraklı, Hatice (2010). Aile Yılmazlık Ölçeği: Geliştirilmesi, Geçerliliği Ve Güvenirliği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, S. 11(2), s. 47-62.
- Kang, Sun Kyung, Kim, Wook (2011). A Study Of Battered Women’s Purpose Of Life And Resilience in South Korea. *Asian Social Work and Policy Review*, S. 5, s.145-159.
- Karakoç, Berna, Gülseren, Leyla, Çam, Birmay, Gülseren, Şeref, Tenekeci, Nermin, Mete, Levent (2015). Prevalence of Intimate Partner Violence and Associated Factors. *Arch Neuropsychiatr*, S. 52, s. 324-330.
- Kıvrak, Yüksel, Gey, Neriman, Kıvrak, Habibe Ayla, Kokaçya, Mehmet Hanifi, Çöpöğlü, Ümit Sertan, Arı, Mustafa (2015). Kadına Yönelik Eş Şiddeti, Çocukluk Travmaları, Depresyon ve Yaşam Kalitesi: Toplum Temelli Çalışma. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, S. 16(5), s. 314-322.
- Kocot, Thomas, Goodman, Lisa (2003). The Roles Of Coping And Social Support İn Battered Women’s Mental Health. *Violence Against Women*, S. 9(3), s. 323-346
- Kuijpers, Karlijn F, Van der Knaap, Leontien M, Winkel, Frans Willem (2012). Victims’ Influence On Intimate Partner Violence Revictimization: An Empirical Test Of Dynamic Victim-Related Risk Factors. *Journal of Interpersonal Violence*, S. 27(9), s. 1716-1742.
- Kumar, Anant, Nizamie, S. Haque, Srivastava, Naven Kumar (2013). Violence Against Women And Mental Health. *Mental Health & Prevention*, S. 1, s. 4-10.
- Lindgren, Maria Scheffer, Renck, Barbro (2008). Intimate Partner Violence And Leaving Process: Interviews With Abused Women. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Wellbeing*, S. 3(2), s.113-124.
- Lök, Neslihan (2015). Türkiye’de Yaşlı İstismarı Ve İhmalı: Sistematik Derleme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, S. 7(2), s. 149-156.
- Malkoç, Asude Yalçın, İlhan (2015). Üniversite Öğrencilerinde Psikolojik Dayanıklılık, Sosyal Destek, Başa Çıkma Ve İyi Oluş Arasındaki İlişkiler. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, S. 5(43), s. 35-43.
- Matud, M. Pilar (2005). The Psychological Impact Of Domestic Violence On Spanish Women. *Journal of Applied Social Psychology*, S. 35(11), s. 2310-2322.
- Müderrişoğlu, Serra, Dedeoğlu, Ceyda, Akço, Seda, Akbulut, Bürge (2014). Türkiye’de 0-8 Yaş Arası Çocuğa Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması. <http://www.ailecocuksiddet.info/RAPOR.pdf> (erişim:06.10.16).
- Oxford Dictionaries. Resilience. <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/resilience?q=resiliency> (erişim: 19.11.17).
- Paat, Yok- Fong (2014). Risk And Resilience Of Immigrant Women In Intimate Partner Violence. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, S 24, s. 725-740.
- Reisenhofer, Sonia, Seibold, Carmel (2012). Emergency Healthcare Experience Of Women Living With Intimate Partner Violence. *Journal of Clinical Nursing*, S. 22, s. 2253-2263.
- Reynolds, Frances, Shepherd, Claire (2011). Young Women's Accounts Of Intimate Partner Violence During Adolescence And Subsequent Recovery Processes: An Interpretative Phenomenological Analysis. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, S. 84 (3), s. 314-334.
- Savi Çakar, Firdevs, Karataş, Zeynep Çakır, Mehmet Aki (2014). Yetişkin Yılmazlık Ölçeği: Türk Kültürüne Uyarlanması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 32, s. 22 - 39.
- Smith, SG, Chen, J, Basile, KC, Gilbert, LK, Merrick, MT, Patel, N, Walling, M, Jain, A (2017). *The National Intimate Partner and Sexual Violence Survey (NISVS): 2010-2012 State Report*. Atlanta, GA: National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention.
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2009). Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet, 2009. <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/pdf/TKAA2008-AnaRapor.pdf> (erişim: 16.09.2015).
- T.C. Sağlık Bakanlığı. Ruh Sağlığı Eylem Planı (2011-2023). T.C. Sağlık Bakanlığı Yayın No:847. <https://www.psikolog.org.tr/doc/ulusal-ruh-sagligi-eylem-planı.pdf> (erişim:25.12.2016).
- Taylor, Shelley E, Peplau, Letitia Anne, Sears, David O (2012). Saldırganlık içinde *Sosyal Psikoloji*. (Dönmez A. Çev.). Ankara: İmge Kitabevi, s. 411-454.
- Tedeschi, Richard G, Calhoun, Lawrence G (2004). Posttraumatic Growth: Conceptual Foundations And Empirical Evidence. *Psychological Inquiry*, S 15(1), s. 1-18.
- Temel, Ayla Bayık, Yakıncı, Cengiz (eds) (2015). *Hemşirelik Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumları Yayınları, s. 551.
- Terzi, Şerife (2006). Kendini Toparlama Gücü Ölçeği’nin Uyarlanması: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, S. 3(26), s. 77-86.
- Terzi, Şerife (2008). Üniversite Öğrencilerinde Kendini Toparlama Gücünün İçsel Koruyucu Faktörlerle İlişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 35, s.297-306.
- Tusaie, Kathleen, Dyer, Janyce (2004). Resilience: A Historical Review Of The Construct. *Holistic Nursing Practice*, S January/February, s. 3-10.
- Türk Dil Kurumu. Atasözleri ve Deyimler. <http://www.tdk.gov.tr/> (erişim:10.11.16).
- Türk Dil Kurumu. Dayanıklılık. www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=tarama&guid=TDK.GTS.54e33c559f8557.223.61160 (erişim: 17.02.16).
- Werner- Wilson, Ronald Jay, Zimmerman, Toni Schindler, Whalen, Dorothy (2000). Resilient Response To Battering. *Contemporary Family Therapy*, S. 22(2), s. 161- 188.
- World Health Organisation (2005). Multi-country study on women’s health and domestic violence against women. Summary Report. http://www.who.int/gender/violence/who_multicountry_study/summary_report/summary_report_English2.pdf (erişim: 26.11.2014).
- World Health Organisation, Department of Reproductive Health and Research, London School of Hygiene and Tropical Medicine, South African Medical Research Council (2013). Global and regional estimates of violence against women Prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence. <http://www.who.int/reproductivehealth/publications/violence/9789241564625/en/> (erişim:22.11.17).
- World Health Organisation. Definition and Typology of Violence. <http://www.who.int/violenceprevention/approach/definition/en/> (erişim: 28.06.16a).

- World Health Organisation. Definition of health. <http://www.who.int/about/definition/en/print.html> (erişim: 25.11.17)
- World World Health Organisation. Violence Against Women. <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs239/en/> (erişim: 28.06.16b).
- Wortham, Thomasine T (2013). *Resilience Traits Of African American Women Survivors Of Intimate Partner Violence (Ipv): Mental Health Practitioner Perspectives*. Harold Abel School of Social and Behavioral Sciences A Dissertation Presented in Partial Fulfillment Of the Requirements for the degree Doctor of Philosophy, Capella University.
- Yetim, Dilek (2008). *Edirne Şehir Merkezinde Kadınlara Yönelik Şiddet Sıklığı ve Etkileyen Faktörler*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Edirne.
- Yılmaz Irmak, Türkan. Fiziksel İstismara Uğrayan Ergenlerde Dayanıklılığın İncelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, S. 2 (12), s. 1-21.
- Zahradnik, March, Stewart, Sherry H, O'Connor, Roisin M, Stevens, Doreen, Ungar, Michael, Wekerle, Christine (2010). Resilience Moderates the Relationship Between Exposure to Violence and Posttraumatic Reexperiencing in Mi'kmaq Youth. *Int J Ment Health Addiction*, S. 8, s.408-420.